

महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचीत जमाती (विमुक्त जाती) भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्यासाठी आरक्षण) अधिनियम, २००१.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग,

शासन परिपत्रक क्र.बीसीसी-२००१/१८९७/प्र.क्र.६४/२००१/१६-ब,

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२,

दिनांक : १० फेब्रुवारी, २००४

परिपत्रक : महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचीत जमाती (विमुक्त जाती) , भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्यासाठी आरक्षण अधिनियम ,२००१ (सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.८) हा अधिनियम महाराष्ट्र शासनाने दिनांक २९ जानेवारी, २००४ पासून अंमलात आणला आहे. यासंबंधीची अधिसूचना दिनांक २९ जानेवारी, २००४ रोजी महाराष्ट्र शासनाच्या राजपत्र (असाधारण) भाग चार-ब मध्ये प्रसिध्द करण्यात आली आहे.

२. सोबत, सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र.८ व अधिसूचनेची मराठी/इंग्रजी प्रत सर्व मंत्रालयीन विभागांनी त्यांच्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख, कार्यालयीन प्रमुख यांच्या निदर्शनास आणून उक्त अधिनियमातील तरतूदीप्रमाणे कार्यवाही करण्याच्या सूचना विनाविलंब देण्यात याव्यात.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(जी.के.राऊत)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उप मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,

- सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
मुख्य सचिव/अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई,
* प्रबंधक, लोकायुक्त आणि उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,
* प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, नागपूर, औरंगाबाद,
* सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
सर्व मंत्रालयीन विभाग व त्यांच्या अधिपत्याखालील सर्व विभागप्रमुख व कार्यालय प्रमुख,
महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर,
* सचिव, गृह मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली,
* महाअभिवक्ता, महाराष्ट्र राज्य, उच्च न्यायालय, मुंबई,
* आयुक्त, अनुसूचित जाती/जमाती, भारत सरकार, ५ वा माळा, लोकनायक भवन,
नवी दिल्ली-११०००३,
* उप संचालक, अनुसूचित जाती/जमाती आयोग, भारत सरकार, चिपळूणकर भवन,
शाम्श्री मार्ग, नवी पेठ, पुणे ४११ ०३०,
* सचिव, कल्याण मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली,
* मुख्य निवडणूक आयुक्त, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
मुख्य महानगर दंडाधिकारी, मुंबई,
अतिरिक्त सरकारी वकील, सर्वोच्च न्यायालय, महाराष्ट्र सदन, नवी दिल्ली-११० ००१,
विशेष आयुक्त, महाराष्ट्र शासन, महाराष्ट्र सदन, कोपर्निकस मार्ग, नवी दिल्ली-११० ००१,
प्रधान सचिव, विधी व न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई (१० प्रती ग्रंथालयासाठी),
सह सचिव, विधी व न्याय विभाग, औरंगाबाद/नागपूर,
* सह निबंधक, सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधिकांचे ग्रंथालय, सर्वोच्च न्यायालय,
नवी दिल्ली-११० ००१,
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई,
निवड नस्ती/का.१६-ब,
* पत्राने

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण
प्राधिकृत प्रकाशन

गुरुवार, जानेवारी २९, २००४/माघ ९, शके १९२५

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग चार-ब

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमान्वये तयार केलेले (भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांब्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

सामान्य प्रशासन विभाग

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २९ जानेवारी २००४

अधिसूचना

महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा [अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्यासाठी आरक्षण] अधिनियम, २००१. क्रमांक बीसीसी. २००१/१८९७/प्र.क्र. ६४/२००१/१६६.—महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा [अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्यासाठी आरक्षण] अधिनियम, २००१ (सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम ८), याच्या कलम १ च्या पोट-कलम (३) द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून महाराष्ट्र शासन याद्वारे उक्त अधिनियम अंमलात आणण्यासाठी दिनांक २९ जानेवारी २००४ हा दिवस निश्चित करित आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सुरेश कुमार,

शासनाचे अपर मुख्य सचिव (सा.वि.स.).

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण
प्राधिकृत प्रकाशन

गुरुवार, जानेवारी २२, २००४/माघ २, शके १९२५

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

भाग चार

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम.

अनुक्रमणिका

सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ८.—अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि नागरिकांचा इतर मागासवर्ग यांमधील व्यक्तींसाठी लोकसेवांमधील व पदांमधील रिक्त जागांच्या आरक्षणाकरिता आणि तत्संबंधित व तदनुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता अधिनियम	पृष्ठे ५१-५८
--	-----------------

दिनांक २० जानेवारी २००४ रोजी मा. राज्यपालांनी संमती दिलेला महाराष्ट्र विधानमंडळाचा पुढील अधिनियम माहितीसाठी, याद्वारे, प्रसिद्ध करण्यात येत आहे.

प्रतिमा उमरजी,
प्रधान सचिव,
महाराष्ट्र शासन,
विधी व न्याय विभाग.

सन २००४ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ८.

(मा. राज्यपालांची संमती मिळाल्यानंतर “महाराष्ट्र शासन राजपत्रात” दिनांक २२ जानेवारी २००४ रोजी प्रथम प्रसिद्ध केलेला अधिनियम.)

अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि नागरिकांचा इतर मागासवर्ग यांमधील व्यक्तींसाठी लोकसेवांमधील व पदांमधील रिक्त जागांच्या आरक्षणाकरिता आणि तत्संबंधित व तदनुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करण्याकरिता अधिनियम.

ज्याअर्थी, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि नागरिकांचा इतर मागासवर्ग यांमधील व्यक्तींसाठी लोकसेवांमधील रिक्त जागांसाठी व पदांकरिता आरक्षण करण्यासाठी आणि त्याच्याशी संबंधित व तदनुषंगिक बाबींसाठी तरतूद करणे इष्ट आहे ; त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या बावन्नाव्या वर्षी, याद्वारे, पुढीलप्रमाणे अधिनियम करण्यात येत आहे :-

संक्षिप्त नाव,
व्याप्ती व प्रारंभ.

१. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र राज्य लोकसेवा (अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्यासाठी आरक्षण) अधिनियम, २००१ असे म्हणावे.

(२) तो, संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यास लागू असेल.

(३) तो, राज्य शासन, राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नियत करील अशा दिनांकास अंमलात येईल.

व्याख्या. २. या अधिनियमामध्ये संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(क) “नियुक्ती प्राधिकरण” याचा लोकसेवा व पदे यांच्या संबंधातील अर्थ, अशा सेवांमध्ये किंवा पदांवर नियुक्ती करण्यासाठी अधिकार प्रदान केलेले प्राधिकरण, असा आहे ;

(ख) “निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती)” याचा अर्थ, शासनाने, वेळोवेळी विमुक्त जाती म्हणून घोषित केलेल्या जमाती असा आहे ;

(ग) “आस्थापना” याचा अर्थ, शासनाचे किंवा त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या राज्य विधानमंडळाच्या कोणत्याही अधिनियमान्वये घटित केलेल्या स्थानिक प्राधिकरणाचे किंवा सांविधिक प्राधिकरणाचे कोणतेही कार्यालय, किंवा विद्यापीठ किंवा जिच्यातील भाग भांडवल, शासनाने धारण केले आहे अशी कंपनी किंवा महामंडळ किंवा सहकारी संस्था किंवा शासकीय अर्थसहाय्यित संस्था, असा आहे.

स्पष्टीकरण.— या खंडाच्या प्रयोजनार्थ, शासकीय अर्थसहाय्यित संस्था या शब्दप्रयोगात, ज्या संस्थांना किंवा उद्योगांना शासनाकडून हा अधिनियम लागू होण्याच्या पूर्वी अथवा त्यानंतर, सवलतीच्या दराने शासकीय जमिनीच्या स्वरूपात किंवा शासनाकडून इतर कोणत्याही आर्थिक सवलतीच्या स्वरूपात सहाय्य देण्यात आलेले आहे, किंवा ज्यांना शासनाकडून मान्यता, परवाना देण्यात आला आहे, ज्यांच्यावर शासनाकडून देखरेख किंवा नियंत्रण ठेवण्यात येते, अशा संस्थांचा किंवा उद्योगांचाही अंतर्भाव होतो ;

(घ) “शासन” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(ड.) “गट “अ”, “ब”, “क” किंवा “ड” ” याचा अर्थ, शासनाने, याबाबत, वेळोवेळी दिलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशांद्वारे वर्गीकरण केल्याप्रमाणे गट “अ”, “ब”, “क” किंवा यथास्थिति, “ड” च्या कक्षेत येणारी पदे, असा आहे ;

(च) “भटक्या जमाती” याचा अर्थ एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी उपजीविकेच्या शोधार्थ भटकंती करणाऱ्या शासनाने, वेळोवेळी घोषित केलेल्या जमाती, असा आहे ;

(छ) “इतर मागासवर्ग” याचा अर्थ, शासनाने, घोषित केलेला सामाजिक आणि शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या नागरिकांचा वर्ग, आणि त्यात भारत सरकारने महाराष्ट्र राज्याच्या संबंधात इतर मागासवर्ग म्हणून घोषित केलेल्या नागरिकांचा समावेश आहे, असा आहे ;

(ज) “विहित” याचा अर्थ, शासनाने या अधिनियमान्वये तयार केलेल्या नियमांद्वारे विहित, असा आहे ;

(झ) “लोकसेवा व पदे” याचा अर्थ, राज्याच्या कामकाजाशी संबंधित असलेल्या सेवा व पदे, असा आहे आणि त्यामध्ये,—

(एक) स्थानिक प्राधिकरण ;

(दोन) महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० अन्वये स्थापन केलेली व जिच्यात राज्य शासन भागधारक आहे अशी सहकारी संस्था ;

(तीन) शासनाच्या मालकीचे व शासनाने नियंत्रित केलेले, केंद्रीय किंवा राज्य अधिनियमाद्वारे किंवा अधिनियमान्वये स्थापन झालेले मंडळ किंवा महामंडळ किंवा सांविधिक संस्था किंवा कंपनी अधिनियम, १९५६ याच्या कलम ६१७ मध्ये व्याख्या केलेली शासकीय कंपनी ;

(चार) महाराष्ट्र अधिनियमाद्वारे किंवा त्या अन्वये स्थापन केलेल्या विद्यापीठासह, शासनाचे सहायक अनुदान घेणारी, शासनाच्या मालकीची व शासनाने नियंत्रित केलेली शैक्षणिक संस्था ;

(पाच) आस्थापना ; आणि ;

(सहा) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास, शासकीय आदेशाद्वारे ज्या बाबतीत आरक्षण लागू केले होते आणि ज्याचा उप खंड (एक) ते (पाच) मध्ये समावेश केलेला नाही अशा, सेवांचा व पदांचा समावेश होतो ;

(त्र) “सेवा भरती वर्ष” याचा अर्थ, ज्या इंग्रजी कॅलेंडर वर्षात प्रत्यक्षात सेवा भरती केली ते वर्ष, असा आहे ;

(ट) “आरक्षण” याचा अर्थ, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्या सदस्यांसाठी सेवांमध्ये पदांचे आरक्षण, असा आहे ;

(ठ) “अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती” यांना, भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद ३६६ याच्या खंड (२४) व (२५) मध्ये अनुक्रमे त्यांना नेमून दिलेले अर्थ असतील ;

(ड) “विशेष मागास प्रवर्ग” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासनाने, विशेष मागास प्रवर्ग म्हणून घोषित केलेला, सामाजिक व शैक्षणिकदृष्ट्या मागास नागरिकांचा वर्ग, असा आहे.

३. (१) हा अधिनियम,—

प्रयोज्यता.

(क) वैद्यकीय, तंत्र व शिक्षण क्षेत्रातील अति विशेषीकृत पदे ;

(ख) बदली किंवा प्रतिनियुक्तीद्वारे भरावयाची पदे ;

(ग) पंचेचाळीस दिवसांपेक्षा कमी कालावधीसाठीच्या तात्पुरत्या नियुक्त्या ; आणि

(घ) कोणत्याही संवर्गातील किंवा श्रेणीतील एकल (एकाकी) पद, यांव्यतिरिक्त, लोक सेवांमधील व पदांवरील सर्व नियुक्त्यांना लागू होईल.

(२) कलम २ मधील खंड (ग) च्या स्पष्टीकरणामध्ये तरतूद केल्याप्रमाणे, कोणत्याही सहाय्य देण्यासंबंधात कोणत्याही आस्थापनेशी करार करताना किंवा अशा कराराचे नूतनीकरण करताना, राज्य शासन अशा आस्थापनेने या अधिनियमाच्या तरतुदींचे पालन करावे अशी अट (अशा करारात) समाविष्ट करील.

आरक्षण व
टक्केवारी.

४. (१) या अधिनियमाद्वारे किंवा त्या अन्वये अन्यथा तरतूद केली नसेल तर, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग व इतर मागासवर्ग, यांसाठी राखून ठेवलेल्या जागा अशा जातीतील, जमातीतील, प्रवर्गातील किंवा वर्गातील नसलेल्या उमेदवारांद्वारे भरण्यात येणार नाहीत.

(२) या अधिनियमाच्या इतर तरतुदींना अधीन राहून, कलम २ च्या खंड (ज) अन्वये विनिर्दिष्ट केलेल्या लोकसेवांच्या आणि पदांच्या थेट भरतीच्या वेळी, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग व इतर मागासवर्ग यांतील व्यक्तींसाठी खाली तरतूद केल्याप्रमाणे पदे राखून ठेवण्यात येतील :—

जाती/जमाती/प्रवर्ग/ वर्गाचे वर्णन	राखून ठेवावयाच्या रिक्त पदांची किंवा जागांची टक्केवारी
(१) अनुसूचित जाती	१३ टक्के ;
(२) अनुसूचित जमाती	७ टक्के ;
(३) निरधिसूचित जमाती (अ)	३ टक्के ;
(४) भटक्या जमाती (ब)	२.५ टक्के ;
(५) भटक्या जमाती (क)	३.५ टक्के ;
(६) भटक्या जमाती (ड)	२ टक्के ;
(७) विशेष मागास प्रवर्ग	२ टक्के ;
(८) इतर मागासवर्ग	१९ टक्के ;
एकूण	५२ टक्के :

परंतु, शासनास, राजपत्रातील आदेशाद्वारे, अशी तरतूद करता येईल की, सर्व पदांमध्ये अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, निरधिसूचित जमाती (विमुक्त जाती), भटक्या जमाती, विशेष मागास प्रवर्ग आणि इतर मागासवर्ग यांच्या करिता ठेवावयाच्या आरक्षणाच्या टक्केवारीची तरतूद ही,—

(एक) राज्य प्रवर्गातील पदांच्या बाबतीत, राज्याच्या नवीनतम जनगणना अभिलेखाच्या आधारे, व
(दोन) जिल्हा प्रवर्गातील पदांच्या बाबतीत संबंधित जिल्ह्याच्या नवीनतम जनगणना अभिलेखाच्या आधारे,

करण्यात येईल :

परंतु आणखी असे की, “उन्नत व प्रगत गटाचे (क्रिमिलेअरचे)” तत्त्व, अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमाती व्यतिरिक्त, वर नमूद केलेल्या सर्व प्रवर्गांना लागू असेल.

स्पष्टीकरण एक.—या पोट-कलमाच्या प्रयोजनार्थ, “निरधिसूचित जमाती (अ)”, “भटक्या जमाती (ब)”, “भटक्या जमाती (क)”, आणि “भटक्या जमाती (ड)” या शब्दप्रयोगांचा अर्थ, शासनाने, याबाबत वेळोवेळी काढलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशांद्वारे “निरधिसूचित जमाती (अ)”, “भटक्या जमाती (ब)”, “भटक्या जमाती (क)”, आणि “भटक्या जमाती (ड)” म्हणून घोषित केलेल्या अशा जमाती किंवा पोट-जमाती, असा आहे.

स्पष्टीकरण दोन.—या पोट-कलमाच्या प्रयोजनार्थ, “उन्नत व प्रगत” या शब्दप्रयोगाच्या अर्थ, प्रयोज्यता. शासनाच्या सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभागाने याबाबत वेळोवेळी काढलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशांद्वारे घोषित केल्याप्रमाणे “उन्नत व प्रगत” प्रवर्गात मोडणाऱ्या व्यक्ती, असा आहे :

परंतु तसेच, हा अधिनियम अंमलात येण्याच्या दिनांकास, ठाणे, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, रायगड, यवतमाळ, चंद्रपूर व गडचिरोली या जिल्ह्यांमध्ये कोणत्याही शासकीय आदेशांन्वये क व ड गटांतील पदांच्या थेट भरतीसाठी अनुसूचित जमातीकरिता अतिरिक्त आरक्षण अंमलात असल्यास, असे आरक्षण अशा आदेशांमध्ये सुधारणा करण्यात येईपर्यंत किंवा ते रद्द करण्यात येईपर्यंत अंमलात असण्याचे चालू राहील.

(३) पोट-कलम (२) खालील तक्त्यातील अनुक्रमांक (३) ते (६) (दोन्ही धरून) मध्ये नमूद केलेल्या प्रवर्गासाठी विहित केलेले आरक्षण अंतर्गत परिवर्तनीय असेल. उक्त कोणत्याही प्रवर्गासाठी राखून ठेवलेल्या पदांकरिता योग्य उमेदवार त्याच सेवाप्रवेश वर्षात उपलब्ध न झाल्यास, अशी पदे, उक्त इतर कोणत्याही प्रवर्गातील योग्य उमेदवारांना नियुक्त करून भरण्यात येतील.

(४) विभागीय स्तरावरील किंवा जिल्हा स्तरावरील सर्व पदांमध्ये शासनाने त्याबाबतीत अधिसूचित केले असेल त्याप्रमाणे, अशा गट-क आणि गट-ड च्या प्रवर्गांमध्ये सेवाप्रवेश वर्षात निर्माण होणाऱ्या आरक्षणाची टक्केवारी अशा विभागीय किंवा जिल्हा स्तरावरच फक्त राखली जाईल.

५. (१) पदोन्नतीतील आरक्षण, हे पदोन्नतीच्या सर्व टप्प्यावर असेल.

पदोन्नत्यांमधील
आरक्षण.

(२) हा अधिनियम अंमलात येण्याच्या दिनांकास, पदोन्नतीद्वारे भरावयाच्या कोणत्याही पदांसाठी आरक्षणाची तरतूद करणारे शासनाचे आदेश अंमलात असल्यास, शासनाकडून त्यांमध्ये फेरफार करण्यात आला नसेल किंवा ते रद्द करण्यात आले नसतील तर ते, अंमलात असण्याचे चालू राहतील.

६. (१) कोणत्याही सेवाप्रवेश वर्षाच्या संबंधात कलम ४ च्या पोट-कलम (२) अन्वये, व्यक्तींच्या कोणत्याही प्रवर्गासाठी राखीव असलेली कोणतीही जागा रिक्त राहिल्यास, अशी रिक्त जागा, सरळ सेवा भरतीच्या बाबतीत पाच वर्षांपर्यंत आणि पदोन्नतीच्या बाबतीत तीन वर्षांपर्यंत पुढे नेण्यात येईल :

राखीव
असलेल्या रिक्त
जागा पुढे नेणे.

परंतु, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास मागासवर्गाचे उमेदवार उपलब्ध न झाल्यामुळे अशी पदे भरण्यासंबंधीचे कोणतेही शासकीय आदेश अंमलात असल्यास, असे शासकीय आदेश त्यामध्ये शासनाकडून फेरफार करण्यात आला नसेल किंवा ते रद्द करण्यात आले नसतील तर, अंमलात असण्याचे चालू राहतील.

(२) पोट-कलम (१) मध्ये तरतूद केल्याप्रमाणे एखादी रिक्त जागा पुढे नेण्यात आली असेल तेव्हा, ज्या सेवाभरती वर्षांमध्ये ती पुढे नेण्यात आली असेल त्या सेवाभरती वर्षांकरिता संबंधित व्यक्तींच्या प्रवर्गासाठी राखीव असलेल्या रिक्त जागांच्या नियत वाटपामध्ये ती हिशेबात धरली जाणार नाही :

परंतु, नियुक्ती प्राधिकारी, अशा न भरलेल्या रिक्त जागा भरण्यासाठी कोणत्याही वेळी विशेष सेवाभरती मोहीम हाती घेईल आणि जर अशा विशेष सेवाभरती मोहिमेनंतरही अशा रिक्त जागा भरल्या गेल्या नाहीत तर, त्यानंतर, शासन विहित करील अशा रीतीने त्या जागा भरण्यात येतील.

७. (१) शासन लेखी आदेशाद्वारे, प्रत्येक नियुक्ती प्राधिकाऱ्याकडे किंवा त्या प्राधिकाऱ्याच्या अधिनियमाचे हाताखालील कोणत्याही अधिकाऱ्याकडे या अधिनियमाच्या तरतुदींचे अनुपालन करण्याची जबाबदारी अनुपालन करण्याची

(२) शासन त्याच रीतीने पोट-कलम (१) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या नियुक्ती प्राधिकाऱ्याला किंवा त्या अधिकाऱ्याला, पोट-कलम (१) अन्वये अशा प्राधिकाऱ्याकडे किंवा अधिकाऱ्याकडे सोपविलेले असे कर्तव्य परिणामक रीतीने पार पाडण्यासाठी अशा प्राधिकाऱ्यास किंवा अधिकाऱ्यास आवश्यक असतील असे अधिकार किंवा प्राधिकार विनिहित करील.

जबाबदारी व
अधिकार.

शास्ती. ८. (१) कलम ७ च्या पोट-कलम (१) अन्वये, कर्तव्य किंवा जबाबदारी सोपविलेला कोणताही नियुक्त प्राधिकारी किंवा अधिकारी किंवा कर्मचारी, या अधिनियमातील प्रयोजनांचे उल्लंघन होईल किंवा ते निष्फळ ठरेल अशा उद्देशाने हेतुपुरस्सर कृती करील तर, त्यास अपराधसिध्दीनंतर, नव्वद दिवसांपर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासाची किंवा पाच हजार रुपयांपर्यंत असू शकेल इतक्या द्रव्य दंडाची किंवा या दोन्ही शिक्षा देण्यात येतील.

(२) शासनाच्या किंवा शासनाने यासंबंधात प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या पूर्वमंजूरीखेरीज, कोणतेही न्यायालय या कलमाखालील शिक्षापात्र अपराधांची दखल घेणार नाही.

अभिलेख
मागवण्याचा
अधिकार.

९. कलम ४ च्या पोट-कलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या प्रवर्गांपैकी कोणत्याही प्रवर्गांच्या कोणत्याही व्यक्तींवर, या अधिनियमाच्या तरतुदींचे किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांचे किंवा याबाबतीत दिलेल्या शासकीय आदेशांचे कोणत्याही नियुक्ती प्राधिकरणाने पालन न केल्यामुळे प्रतिकूल परिणाम झाला आहे असे शासनाच्या निदर्शनास आल्यास, किंवा निदर्शनास आणल्यास, शासन योग्य वाटतील अशा अभिलेखांची मागणी करू शकेल आणि तसे आदेश देऊ शकेल.

निवड
समितीमधील
प्रतिनिधित्व.

१०. (१) शासनास आदेशान्वये, लोक सेवा व पदांकरिता नियुक्ती किंवा यथास्थिति, पदोन्नती याकरिता व्यक्तींची निवड करण्याच्या प्रयोजनार्थ निवड, चाळणी आणि विभागीय पदोन्नती समितीमध्ये अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती आणि इतर मागास वर्ग यांमधील अधिकाऱ्यांच्या नामनिर्देशनाकरिता तरतूद करता येईल.

(२) शासनास, आदेशाद्वारे, कलम ४ च्या पोट-कलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या प्रवर्गांतील व्यक्तींच्या हितासाठी त्यास आवश्यक वाटेल त्याप्रमाणे कोणत्याही स्पर्धात्मक परीक्षा किंवा तशाच प्रकारच्या अन्य परीक्षा किंवा मुलाखती यांच्या संबंधातील शुल्कामध्ये सवलत देता येईल आणि उच्च वयोमर्यादा शिथिल करता येईल.

(३) या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकास अंमलात असलेले, कोणतीही स्पर्धात्मक परीक्षा किंवा तशाच प्रकारच्या अन्य परीक्षा किंवा मुलाखत यांच्या शुल्कामध्ये सवलत आणि उच्च वयोमर्यादा शिथिल करणे यांसह सवलती आणि शिथिल करणाऱ्या संबंधातील शासकीय आदेश, त्यांमध्ये शासनाकडून फेरफार केला नसल्यास किंवा ते रद्द केले नसल्यास लागू असण्याचे चालू राहतील.

अनिर्यामत
नियुक्त्या
निरर्थक असणे.

११. ह्या अधिनियमाच्या तरतुदींचे उल्लंघन करून केलेल्या कोणत्याही नियुक्त्या निरर्थक होतील.

सद्भावना-
पूर्वक केलेल्या
कारवाईस
संरक्षण.

१२. या अधिनियमाच्या तरतुदींन्वये किंवा त्याखाली केलेल्या नियमान्वये सद्भावनापूर्वक केलेल्या किंवा केल्याचे अभिप्रेत असलेल्या अशा कोणत्याही गोष्टीबद्दल, कोणताही प्राधिकारी किंवा व्यक्ती यांच्याविरुद्ध कोणताही वाद, खटला किंवा इतर कायदेशीर कार्यवाही दाखल करता येणार नाही.

नियम
करण्याचा
अधिकार.

१३. (१) राज्य शासनाला, या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे नियम करता येतील.

(२) या अधिनियमान्वये करण्यात आलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असताना, तो एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन किंवा त्याहून अधिक अधिवेशनात, एकूण तीस दिवसांचा होईल इतक्या कालावधीकरिता,

राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल, आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात आला असेल ते अधिवेशन किंवा त्याच्यालगत नंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी त्या नियमात कोणताही फेरबदल करण्यास दोन्ही सभागृहे संमत होतील किंवा तो नियम करण्यात येऊ नये म्हणून दोन्ही सभागृहे संमत होतील आणि असा निर्णय **राजपत्रात** अधिसूचित करतील तर, तो नियम, अशा अधिसूचनेच्या प्रसिद्धीच्या दिनांकापासून, केवळ अशा फेरबदल केलेल्या स्वरूपात अंमलात येईल किंवा, यथास्थिति, तो अंमलात येणार नाही ; तथापि, असा कोणताही फेरबदल किंवा रद्द करणे यामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे वर्जिलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिप्राप्त्येस बाध येणार नाही.

१४. या अधिनियमाच्या तरतुदी, त्यावेळी अंमलात असणाऱ्या इतर कोणत्याही अधिनियमाच्या तरतुदींच्या जोडीला असतील आणि त्यांचे अल्पीकरण करणाऱ्या नसतील.

या
अधिनियमाच्या
तरतुदी त्यावेळी
अंमलात
असलेल्या
कोणत्याही इतर
कायद्याच्या
जोडीला असणे.

१५. या अधिनियमाच्या प्रारंभापूर्वीच निवड प्रक्रिया आधीच सुरू झाली असेल अशा प्रकरणांना या अधिनियमाच्या तरतुदी लागू होणार नाहीत आणि अशी प्रकरणे, अशा प्रारंभापूर्वी जे शासकीय आदेश लागू होते आणि कायद्याच्या ज्या तरतुदी होत्या त्यांना अनुसरून हाताळण्यात येतील.

व्यावृत्ती.

स्पष्टीकरण .—या कलमाच्या प्रयोजनार्थ, प्रस्तुत सेवा नियमांच्या अन्वये जेथे—

(एक) फक्त लेखी परीक्षा किंवा मुलाखतीच्या आधारे भरती करावयाची असेल आणि अशी लेखी परीक्षा किंवा, यथास्थिति, मुलाखत सुरू झाली असेल, किंवा

(दोन) लेखी परीक्षा व मुलाखत दोन्हीच्या आधारे भरती करावयाची असेल आणि अशी लेखी परीक्षा सुरू झाली असेल,

त्या बाबतीत, निवड प्रक्रिया सुरू करण्यात आली आहे, असे मानण्यात येईल.

अडचणी दूर
करण्याचा
अधिकार.

१६. (१) या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करताना कोणतीही अडचण उद्भवल्यास, शासनास, प्रसंग उद्भवल्यावर, अडचण दूर करण्यासाठी त्यास आवश्यक किंवा इष्ट वाटेल अशी, या अधिनियमाच्या तरतुदींशी विसंगत नसलेली कोणतीही गोष्ट, **राजपत्रात** प्रसिद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे करता येईल :

परंतु, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर असा कोणताही आदेश काढता येणार नाही.

(२) या कलमान्वये काढलेला प्रत्येक आदेश, तो काढल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे सादर करण्यात येईल.